

UNIVERZITET U BEOGRADU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Jove Ilića 165, Beograd

NASTAVNO NAUČNOM VEĆU FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA UNIVERZITETA U BEOGRADU

Odlukom Nastavno-naučnog veća Fakulteta političkih nauka u Beogradu na sednici održanoj 07.05.2026. godine formirana je Komisija za pregled i ocenu doktorske disertacije MA Danijele Ristić "Primena veština efektivnog nadzora u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera".

Komisiju čine:

- Dr Ivana Stevanović, naučni savetnik, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu
- Prof. dr Dragana Stöckel, vanredna profesorka, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka
- Doc. dr Violeta Marković, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Nakon uvida u tekst doktorske disertacije i podnetu dokumentaciju, Komisija podnosi Nastavno-naučnom veću Fakulteta političkih nauka sledeće:

REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Referat sadrži sledeće delove: osnovne podatke o kandidatkinji i disertaciji, obrazloženje predmeta i cilja disertacije i hipotetičkog okvira, kratak opis sadržaja disertacije po poglavljima, ostvarene rezultate i naučni doprinos i zaključak.

I

OSNOVNI PODACI O KANDIDATKINJI I DISERTACIJI

Danijela Ristić rođena je 1970. godine u Kragujevcu. Nakon završene Kragujevačke gimnazije, upisala je 1989. godine Fakultet političkih nauka Univerzitet u Beogradu, smer Socijalna politika i socijalni rad, koji je završila 1995. godine.

Godine 2013. upisala je Master akademske studije socijalnog rada, na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Master studije je završila, 2016. godine, uspešno odbranivši master rad pod naslovom "Saradnja centara za socijalni rad sa Povereničkom službom u izvršenju alternativnih sankcija i mera u Šumadijskom okrugu".

Školske 2016/2017 upisuje Doktorske studije socijalne politike i socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

U periodu od 1995 do 1997. godine obavljala je poslove socijalnog radnika u Centru za socijalni rad u Kragujevcu.

Od 1997 do 2025. godine bila je zaposlena u Okružnom zatvoru a zatim u Kazneno-popravnom zavodu u Kragujevcu, na poslovima prevaspitanja osuđenih lica i načelnika Službe za tretman.

U periodu od 2012 do 2021. godine obavljala je i poslove poverenika u Povereničkoj kancelariji u Kragujevcu. U istom periodu aktivno učestvovala u realizaciji više projekata na implementaciji vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji, sertifikovani trener za specijalizovanu obuku zaposlenih u Povereničkoj službi. Aktivni učesnik i izlagač na međunarodnim i nacionalnim stručnim skupovima iz oblasti socijalnog rada i sprovođenja vanzavodskih sankcija i mera.

Autorka je radova objavljenih u stručnim i naučnim časopisima na temu sprovođenja sankcija i mera u zajednici i to:

- Ristić, D. (2016) "Iskustva u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji". Predavanje po pozivu na međunarodnom naučnom skupu "Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust", Palić, Srbija; objavljeno u celosti u Stevanović, I. Batrićević, A. (ur.) *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Srbija, str. 349-363.
- Ristić, D., Brkić, M. (2016) "Alternativno sankcionisanje i probacija", *Socijalna politika* vol.51, br. 2/2016, str. 95-111.
- Ristić, D., Brkić, M. (2017) "Saradnja centara za socijalni rad u Šumadijskom okrugu sa Povereničkom službom", *Socijalna politika*, vol.52, br. 1/2017, str. 47-62.
- Ristić, D., Brkić, M. (2019) "Primena prakse zasnovane na dokazima u sprovođenju sankcija i mera prema prestupnicima u zajednici" *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Fakultet političkih nauka, Beograd, vol.21, br.1/2019., str. 35-57.
- Ristić, D. (2019) "Socijalni rad u sprovođenju vanzavodskih sankcija i mera", objavljeno u Ilić, V. (ur.) "*Socijalna politika u Srbiji na raskršću vekova*", Visoka škola socijalnog rada u Beogradu, str. 457-466.

Doktorska disertacija MA Danijele Ristić "Primena veština efektivnog nadzora u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera" sastoji se od 125 strana standardnog formata i urađena je u skladu sa "Uputstvom o obliku i sadržaju doktorske disertacije koja se brani na Univerzitetu u Beogradu", koje je doneo Senat Univerziteta u Beogradu 2019. godine. Prema Pravilniku o akademskoj čestitosti Fakulteta političkih nauka disertacija je prošla softversku proveru originalnosti u programu iThenticate, pri čemu je utvrđeno da je rad urađen u skladu sa postavljenim normama i principima, nije identifikovana nijedna rečenica, a da nije citirana u skladu sa akademskim standardima.

Disertaciju čine četiri dela, čiji sadržaj je obrazložen u nastavku ovog Izveštaja. Disertacija sadrži rezime na srpskom i engleskom jeziku, četiri priloga i 91 bibliografsku jedinicu, kao i biografiju kandidatkinje.

II

PREDMET I CILJ DISERTACIJE

Predmet istraživanja doktorske disertacije MA Danijele Ristić je primena veština efektivnog nadzora koje poverenici demonstriraju prilikom intervjuisanja prestupnika u procesu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i uticaja prisustva, odnosno odsustva veština na ishode nadzora. Efektivni nadzor u sprovođenju sankcija i mera u zajednici promoviše rehabilitaciju prestupnika i prevenciju recidiva. Koncept rehabilitacije implicira različite intervencije sa ciljem odvratanje prestupnika od daljeg činjenja krivičnih dela i njihovo vraćanje u status osobe koja se pridržava zakona. U zakonodavnom kontekstu, pojam recidiva odnosi se na ponavljanje izvršenja krivičnog dela dok u istraživačkoj literaturi podrazumeva novu osudu i opoziv aktuelne mere ili sankcije u zajednici zbog nepridržavanja programa izvršenja.

Intervjuisanje prestupnika je najzastupljenija intervencija u gotovo svim sistemima sprovođenja sankcija i mera u zajednici pa i u profesionalnom radu Povereničke službe i primenjuje se prema svim licima na izvršenju.

U skladu sa rehabilitacionim pristupom u radu sa prestupnicima i praksom zasnovanom na dokazima, opservacija veština intervjuisanja operacionalizovana je kroz dve kvalitativno različite, ali povezane grupe veština: za uspostavljanja kvalitetnih međuljudskih odnosa i strukturiranja ponašanja prestupnika. Veštine uspostavljanja pozitivnih međuljudskih odnosa čine četiri pojedinačne veštine: aranžman intervjuja, kvalitet neverbalne komunikacije, kvalitet verbalne komunikacije i efektivna upotreba autoriteta. Grupu veština strukturiranje ponašanja prestupnika čini pet posebnih veština: motivaciono intervjuisanje, pro-socijalčno modelovanje, model rešavanja problema, kognitivno restrukturiranje i opšta struktura intervjuja.

U odnosu na prisustvo, odnosno odsustvo posmatranih veština, ispitivao se njihov uticaj na ishode nadzora. U skladu sa istraživačkom praksom, ispitivalo se prisustvo veština u zavisnosti od profesionalnog usmerenja službenika nadzora, kao i povezanost između pohađanja specijalizovane obuke za rad sa prestupnicima u zajednici, postojanja veština i postignutih ishoda.

Opšti cilj istraživanja je ispitivanje primene veština uspostavljanja međuljudskih odnosa i veština strukturiranja ponašanja koje poverenici demonstriraju tokom intervjuisanja prestupnika i uticaj primenjenih veština na konačne ishode nadzora.

Specifični ciljevi istraživanja su:

- Utvrditi koje veštine efektivnog nadzora primenjuju poverenici tokom intervjuisanja prestupnika.

- Ispitati povezanost između primene posmatranih grupa veština intervjuisanja od strane poverenika i pojave recidiva u izvršenju novog krivičnog dela od strane prestupnika.
- Ispitati povezanost između primene posmatranih grupa veština intervjuisanja od strane poverenika i kršenja pravila nadzora od strane prestupnika.
- Ispitati povezanost između profesionalnog usmerenja poverenika i primene pojedinačnih grupa veština tokom intervjuisanja prestupnika i ishoda nadzora.
- Ispitati povezanost između primene pojedinačnih grupa veština i pohađanja specijalizovane obuke poverenika i ishoda nadzora.

III

HIPOTETIČKI OKVIR

Osnovna hipoteza: Delimična primena veština efektivnog nadzora, tokom intervjuja poverenika sa prestupnicima na izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, dovodi do pojave recidiva i nepridržavanja pravila nadzora od strane prestupnika.

Pojedinačne hipoteze:

- Prestupnici nadzirani od strane poverenika koji primenjuju i veštine uspostavljanja međuljudskih odnosa i veštine strukturiranja ponašanja u manjoj meri krše pravila izvršenja i čine nova krivična dela u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici koji tokom intervjuisanja primenjuju samo veštine odnosa.
- Postoji razlika u zastupljenosti i vrsti primenjenih veština efektivnog tretmana tokom intervjuisanja prestupnika od strane poverenika u odnosu na njihovo profesionalno usmerenje a socijalni radnici češće koriste veštine strukturiranja ponašanja prestupnika u odnosu na druge profesije iz kog razloga prestupnici koje nadziru u manjoj meri čine prestepe u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici drugih profesija.
- Poverenici koji nisu pohađali specijalizovanu obuku, prilikom intervjuisanja prestupnika, ne primenjuju veštine strukturiranja ponašanja zbog čega prestupnici koje nadziru učestalije čine prestepe i nova krivična dela u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici koji su pohađali specijalizovanu obuku.

Osnovna hipoteza na kojoj je zasnovano istraživanje - da **delimična primena veština efektivnog nadzora, tokom intervjuja poverenika sa prestupnicima na izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, dovodi do pojave recidiva i nepridržavanja pravila nadzora od strane prestupnika, je potvrđena.**

Istraživanje je potvrdilo da sve veština efektivnog nadzora nisu podjednako zastupljene, te da se procenat njihovog prisustva kreće od 41% do 95%. U skladu sa ovim rezultatima utvrđeno je da

je recidiv manje prisutna kod službenika koji primenjuju veštine uspostavljanja međuljudskih odnosa i veštine strukturiranja ponašanja.

Prva pojedinačna hipoteza u kojoj se tvrdi da **prestupnici nadzirani od strane poverenika koji primenjuju i veštine uspostavljanja međuljudskih odnosa i veštine strukturiranja ponašanja u manjoj meri krše pravila izvršenja i čine nova krivična dela u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici koji tokom intervjuisanja primenjuju samo veštine odnosa**, je potvrđena.

Rezultati istraživanja potvrđuju da je stopa recidiva prestupnika niža kod poverenika koji primenjuju veštine uspostavljanja međuljudskih odnosa i veštine strukturiranja ponašanja (**7,39%**) u odnosu na poverenike koji primenjuju samo veštine uspostavljanja odnosa (**10,59%**). Istraživanje pokazuje da svi poverenici tokom intervjuisanja primenjuju četiri veštine uspostavljanja međuljudskih odnosa, a da u odnosu na veštine strukturiranja ponašanja primenjuju samo veštinu opšta struktura intervjuja. U postupku verifikacije hipoteze analizirani su podaci o recidivu prestupnika koje nadziru poverenici koji u intervjuima primenjuju 50% ili više indikatora veština motivaciono intervjuisanje, pro-socijalno modelovanje i model rešavanja problema u odnosu na poverenike koji ne primenjuju navedene veštine. Upoređivanjem podataka zaključeno je da je recidiv prestupnika kod poverenika koji primenjuju veštinu motivaciono intervjuisanje 6,87% u odnosu na 10,69% kod poverenika koji ne primenjuju ovu veštinu. Za veštinu pro-socijalno modelovanje, recidiv prestupnika kod poverenika koji primenjuju veštinu je 7,98% u odnosu na 9,80% kod poverenika koji ne primenjuju veštinu. Za veštinu rešavanje problema recidiv prestupnika je 6,98% u odnosu na 9,56% kod poverenika koji ne primenjuju ovu veštinu. Navedeni podaci pokazuju da je stopa recidiva prestupnika koje nadziru poverenici koji ne primenjuju veštine strukturiranja značajno viša.

Druga pojedinačna hipoteza u kojoj se tvrdi da **postoji razlika u zastupljenosti i vrsti primenjenih veština efektivnog tretmana tokom intervjuisanja prestupnika od strane poverenika u odnosu na njihovo profesionalno usmerenje a socijalni radnici češće koriste veštine strukturiranja ponašanja prestupnika u odnosu na druge profesije iz kog razloga prestupnici koje nadziru u manjoj meri čine prestupe u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici drugih profesija**, nije potvrđena.

Istraživanje je pokazalo da svi poverenici, bez obzira na profesiju, primenjuju sve veštine iz grupe uspostavljanja međuljudskih odnosa kao i veštinu opšta struktura intervjuja iz grupe veština strukturiranja ponašanja prestupnika. Veština kognitivno restrukturiranje nije identifikovana ni u jednom intervju poverenika. U postupku verifikacije hipoteze analizirani su podaci o stepenu primene tri veštine iz grupe strukturiranja ponašanja za koje je utvrđena razlika u stepenu primene u odnosu na profesionalni profil poverenika: motivaciono intervjuisanje, pro-socijalno modelovanje i model rešavanja problema. Istraživanje je pokazalo da socijalni radnici iz uzorka ne koriste navedene profesionalne veštine tokom intervjuisanja, iako se one tradicionalno vezuju

za profesiju socijalnog rada. Stopa recidiva prestupnika koje nadziru socijalni radnici (11,82%) viša je u odnosu na recidiv prestupnika (7,8%) koje nadziru poverenici drugih profesija a koji takođe u većoj meri koriste veštine strukturiranja ponašanja od socijalnih radnika.

Treća pojedinačna hipoteza u kojoj se tvrdi da **poverenici koji nisu pohađali specijalizovanu obuku, prilikom intervjuisanja prestupnika, ne primenjuju veštine strukturiranja ponašanja zbog čega prestupnici koje nadziru učestalije čine prestupe i nova krivična dela u odnosu na prestupnike koje nadziru poverenici koji su pohađali specijalizovanu obuku, nije potvrđena.**

U poglavlju doktorskog rada koji se odnosi na ograničenja istraživanje, kandidatkinja navodi da treću pojedinačnu hipotezu nije bilo moguće testirati na valjan način iz razloga protoka vremena (više od dve godine) od izrade nacrtu doktorskog rada do realizacije istraživanje, zbog administrativnih procedura, koje su uslovile da su u međuvremenu svi ispitanici iz uzorka pohađali specijalizovanu obuku. Ipak poštujući istraživačku proceduru kandidatkinja je sprovela postupak provere treće pojedinačne hipoteze.

Tri ispitanika od osamnaest se izjasnilo da nisu pohađali obuku. Detaljnijom analizom utvrđeno je da dvoje od njih imaju između 2-5 godina radnog staža na povereničkim poslovima, a jedno od 5 do 10 godina, što nedvosmisleno ukazuje da podatak koji su dali nije tačan. I pored toga istraživanje je pokazalo da poverenici koji su se izjasnili da su pohađali specijalizovanu obuku u proseku češće primenjuju veštine strukturiranja ponašanja u odnosu na poverenike koji su se izjasnili da nisu pohađali specijalizovanu obuku. Sa druge strane, recidiv prestupnika koje nadziru poverenici koji su pohađali obuku je viši (9,96%) u odnosu na recidiv prestupnika koje nadziru poverenici koji nisu pohađali obuku (4,16%). Međutim, kao što je već istaknuto postupak dokazivanja hipoteze sproveden je u skladu sa Prijavom doktorske disertacije, dok pojedinačnu hipotezu iz već opisanih razloga nije bilo moguće proveriti.

IV

KRATAK OPIS DISERTACIJE PO POGLAVLJIMA

Disertacija je podeljena u četiri celine: Teorijsko metodološke osnove, Hipotetičko metodološki okvir istraživanja, Rezultati istraživanja i analiza podataka i Zaključna razmatranja sa diskusijom i predlozima.

Prvi deo nosi naslov **Teorijsko metodološke osnove** i sadrži devet poglavlja: uvod, teorijski okvir, osnovni pojmovi u kontekstu probacione delatnosti, praksa zasnovana na dokazima u sprovođenju sankcija i mera u zajednici, RNR model, Model dobrog života, koncept Osnovnih veština korektivne prakse, dosadašnja istraživanja u oblasti efektivnog postupanja u sprovođenju sankcija i mera u zajednici, povezanost probacionog i socijalnog rada i sistem izvršenja vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji.

U **Uvodu** se obrazlaže značaj uspostavljanja profesionalnog kontakta i održavanja kvalitetnog odnosa između prestupnika i službenika u probacionoj praksi sa ciljem promene ponašanja prestupnika i prevencije kriminalnog ponašanja.

U **Teorijskom okviru** prikazan je pregled savremenih teorija kriminalnog ponašanja i pozicioniranje rehabilitacionog pristupa i efektivne rehabilitacione prakse, na kojima se zasniva istraživački rad. Efektivna rehabilitaciona praksa uključuje pomoć i podršku za prepoznavanje negativnih okolnosti koje su dovele do prestupničkog ponašanja i osposobljavanje za nalaženje alternativnih izbora kroz lične i sredinske resurse prestupnika.

U poglavlju **Osnovni pojmovi u kontekstu probacione delatnosti**, definisani su pojmovi specifični za rehabilitacioni pristup i rad sa prestupnicima u zajednici koji su korišćeni u doktorskoj disertaciji: rehabilitacija, probacija, efektivna praksa, recidiv, prevencija kriminala, program izvršenja. Kroz uporedni pristup, sa aspekta socijalnog rada i probacione prakse, definisani su pojmovi intervencije i veštine osoblja.

Kroz poglavlje **Praksa zasnovana na dokazima u sprovođenju sankcija i mera u zajednici**, prati se nastanak i razvoj ovog koncepta u probacionoj delatnosti tokom druge polovine prošlog veka. Praksa zasnovana na dokazima predstavlja skup komponenti i karakteristika programa rehabilitacije koji, kada se efikasno integrišu u oblast promene kriminogenog ponašanja prestupnika, utiču na korekciju prokriminalnog ponašanja. Ovaj koncept u prvi plan ističe značaj istraživačkih dokaza i njihovu primenu u neposrednoj praksi za efektivne ishode u prevenciji recidiva. Aktuelno najuticajni model rehabilitacije prestupnika, primarno zasnovan na istraživačkim dokazima, je RNR model koji se prihvaćen u praksi izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i predstavlja primarnu teorijsku osnovu istraživačkog rada.

Poglavljje: **RNR model** sadrži prikaz ovog složenog rehabilitacionog modela i čine ga dva podpoglavljja: Principi RNR modela i Instrumenti za procenu rizika kod RNR modela. U prvom podpoglavljju detaljno su prikazani principi modela, prateći hijerarhijsku šemu od univerzalnih, preko osnovnih do organizacionih principa. Za istraživački rad posebno su bitni organizacioni, odnosno princip osnovnih korektivnih praksi. Prvi put je definisan u RNR modelu, kasnije nadograđivan i predstavlja bazu istraživačkog instrumenta za analizu prisustva veština intervjuisanja. Podpoglavljje Instrumenti za procenu rizika kod RNR modela, prati istorijski razvoj procene rizika prestupnika za ponavljanje krivičnog dela, koju čine klinička i aktuarska procena. U aktuarskoj proceni stepena rizika koriste se standardizovani instrumenti procene koji prave razliku između niskog, srednjeg i visokog stepena rizika i identifikovani su kao instrumenti prve, druge, treće i četvrte generacije. Jedna od varijacija instrumenta četvrte generacije koristi se za procenu rizika prestupnika u penalnoj praksi Republike Srbije.

Poglavljje **Model dobrog života**, daje prikaz ovog relativno novog rehabilitacionog modela koji zastupa ekološku sistemsku perspektivu i zasniva se na snagama prestupnika. Doprineo je unapređenja RNR modela i njegove integracije sa drugim rehabilitacionim modelima, pri čemu se

najčešće govori upravo o Modelu dobrog života. Ovo poglavlje čine dva podpoglavlja: Osnovni principi modela dobrog života i GLM kao alternativa ili integracija sa RNR modelom. U prvom podpoglavlju prikazana su četiri osnovna principa Modela dobrog života: osnovna ljudska dobra, rehabilitacija, konstrukt ličnog identiteta i koncept psihološkog blagostanja. Podpoglavlje GLM kao alternativa ili integracija sa RNR modelom daje pregled pozitivnih postignuća oba modela kao i nedovoljno razjašnjenih pitanja.

U poglavlju **Koncept Osnovnih veština korektivne prakse**, prati se razvoj ovog koncepta od njegovog formulisanja u okviru organizacionih principa RNR modela do prihvatanja u širem kontekstu probacione prakse. Sam koncept je definisan kao efektivno sprovođenje rehabilitacionog tretmana zasnovanog na dokazima i čine ga dve grupe veština koje službenici primenjuju tokom intervjuisanja prestupnika: veštine uspostavljanja kvalitetnih međuljudskih odnosa i veštine strukturiranja ponašanja prestupnika. Dve navedene grupe komunikacionih veština su i dva podpoglavlja u ovom odeljku. Podpoglavlje Grupa veština za uspostavljanje kvalitetnih interpersonalnih odnosa čine: aranžman intervjua, kvalitet neverbalne komunikacije, kvalitet verbalne komunikacije i efektivna upotreba autoriteta. Podpoglavlje Grupa veština strukturiranja ponašanja čine: motivaciono intervjuisanje, pro-socijalno modelovanje, model rešavanja problema, kognitivno restrukturiranje i opšta struktura intervjua. Oba podpoglavlja sadrže teorijske osnove za svaku od devet navedenih veština korektivne prakse.

U poglavlju **Dosadašnja istraživanja u oblasti efektivnog postupanja u sprovođenju sankcija i mera u zajednici**, dat je prikaz međunarodnih istraživanja primene koncepta Osnovnih veština korektivne prakse, s obzirom da u domaćoj literaturi, do pojave ovog, nisu realizovana slična istraživanja. U ovom poglavlju predstavljeno je osam istraživanja: Istraživanja u Australiji, Istraživanje “Crne kutije” u Kanadi, Studija JS3 u Džersiju, Istraživanje prisustva veština probacionog rada u Rumuniji i Španiji i Komparativna analiza Belgijske i Španske probacione prakse.

U poglavlju **Povezanost probacionog i socijalnog rada**, kandidatkinja daje prikaz istorijske, sadržajne i vrednosne povezanosti probacionog i socijalnog rada kroz primere skandinavskih zemalja, gde je ova delatnost utemeljena još polovinom devetnaestog veka. Probacioni rad se razvijao u okviru socijalnog rada, te se iz tih razloga u pojedinim državama smatra područjem socijalnog rada.

Poslednje poglavlje prvog dela **disertacije Sistem izvršenja vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji** čine dva podpoglavlja: Kompetencije i profesionalne aktivnosti poverenika i Istraživanje recidiva u oblasti vanzavodskih sankcija. U uvodnom delu, kandidatkinja daje prikaz istorijskog razvoja sistema izvršenja sankcija i mera u Republici Srbiji od 2008 do 2021 godine, kao i statističke podatke o broju lica na izvršenju vanzavodskih sankcija i mera u istom vremenskom periodu. U prvom podpoglavlju, Kompetencije i profesionalne aktivnosti poverenika, posebna pažnja posvećena je specijalizovanim obukama za rad sa prestupnicima u zajednici, čiji programi obuhvataju znanja i veštine usklađene sa Konceptom Osnovnih veština

korektivne prakse. Prva sveobuhvatna edukacija poverenika organizovana je 2014 godine nakon prijema većeg broja službenika a nakon toga tokom 2021 godine iz razloga značajne fluktuacije službenika. U drugom podpoglavlju, Istraživanje recidiva u oblasti vanzavodskih sankcija, prikazano je jedino registrovano istraživanje recidiva u oblasti vanzavodskih sankcija i mera, na uzorku lica osuđenih na kaznu rada u javnom interesu i uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom, realizovanog od strane istraživačkog tima Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja.

Drugi deo disertacije nosi naslov **Hipotetičko metodološki okvir istraživanja** i sadrži deset poglavlja: problem istraživanja, predmet istraživanja, ciljevi istraživanja, hipotetički okvir, značaj istraživanja, metode prikupljanja podataka, uzorak, etičke dimenzije istraživanja, procedura istraživanja i ograničenja istraživanja.

Poglavlje **Problem istraživanja**, predstavlja prikaz aktuelne prakse Povereničke službe, zakonska ograničenja i profesionalne izazove sa kojima se suočavaju službenici. Raspoloživi podaci ne ukazuju na efektivno postupanje u radu sa prestupnicima u zajednici.

U drugom poglavlju, **Predmet istraživanja** definisan je kao primena veština intervjuisanja koje poverenici demonstriraju prilikom kontakta sa prestupnicima i uticaja tih veština na ishode nadzora. U odnosu na prisustvo, odnosno odsustvo posmatranih veština kao i pojedinačnih grupa veština, ispituje se njihov uticaj na ishode nadzora, odnosno pojavu recidiva u izvršenju novog krivičnog dela i poštovanja pravila nadzora od strane prestupnika.

U poglavlju **Ciljevi istraživanja** formulisani su opšti i specifični ciljevi istraživanja.

Poglavlje **Hipotetički okvir** čine opšta i tri pojedinačne hipoteze.

U poglavlju **Značaj istraživanja**, kandidatkinja određuje **naučni** značaj istraživanja u kontekstu dopunjavanje postojećeg fonda naučnih i istraživačkih znanja o delatnosti izvršenja vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji i verifikacija novih podataka u vezi primene veština intervjuisanja, odnosno efektivnosti nadzora prestupnika u zajednici. **Praktični** značaj istraživanja opserviran je kao prilika za sagledavanje pravca razvoja delatnosti izvršenja, ispitivanje efekata profesionalnog rada službenika i načina za unapređenje profesionalnog rada Povereničke službe.

U poglavlju **Metode prikupljanja podataka** navodi se da su za prikupljanje empirijskog materijala korišćene metode: intervju, anketni metod i analiza sadržaja dokumenta. Za prikupljanje sociodemografskih i podataka o kompetencijama poverenika, korišćena je pisana anketa sa podacima o polu službenika, profesionalnom profilu i iskustvu, podatke o pohađanju specijalizovane obuke, broju arhiviranih dosija prestupnika u 2021. godini, ukupan broj 'vanrednih izveštaja' tokom 2021. godine kao i njihov broj po osnovu recidiva, odnosno

nepoštovanja programa izvršenja. Za kodiranje sadržaja intervjua, korišćena je kontrolna lista i priručnik koncipirani tokom istraživačkog rada u projektu JS3 u Džerziju.

U poglavlju **Uzorak** detaljno je objašnjen istraživački uzorak.

Poglavlje **Etičke dimenzije istraživanja** u prvom delu predstavlja teorijski osvrt na etička pitanja u kvantitativnim i kvalitativnim kriminološkim istraživanjima, koja se mogu javiti u različitim fazama procesa istraživanja. U drugom delu poglavlja, navedene su konkretne aktivnosti koje su preduzete tokom istraživanja u cilju obezbeđivanja etičnosti i zaštite podataka. Kandidatkinja je pre početka istraživanja dobila saglasnost Direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za prikupljanje podataka u službenim prostorijama. Poverenicima koji su učestvovali u istraživanju, uručen je pisani dokument u vezi sadržaja istraživanja i poverljivosti podataka kao i saglasnost za učestvovanje u istraživanju sa potrebnim podacima za kontakt sa istraživačem. Sva osuđena lica su usmeno upoznata sa sadržajem i planom istraživanja pre intervjuisanja kao i informacija da u svakom trenutku mogu odustati od učešća. Prestupnici su u pisanoj formi dali pristanak za učestvovanje u istraživanju. Tokom istraživanja nisu evidentirani lični podaci učesnika.

U poglavlju **Procedura istraživanja** navedeni su svi postupci i aktivnosti preduzeti u pripremnjoj i u fazi realizacije istraživanja koje je realizovano u periodu od jula 2022. godine do marta 2023. godine.

U poglavlju **Ograničenja istraživanja**, kandidatkinja navodi da se suočila sa značajnim objektivnim ograničenjima, posebno u pripremnjoj fazi istraživanja, zbog čega je bilo neophodno prilagoditi raspoložive mogućnosti sa prijavom doktorske disertacije. Iz Uprave za izvršenje krivičnih sankcija nije dobijena saglasnost za audio-snimanje intervjua već je istraživač neporedno prisustvovao svim intervjuima u povereničkim kancelarijama. Ova okolnost uslovlila je produženje vremenskih rokova za fazu pripreme kao i fazu neposrednog prikupljanje podataka. Podaci o recidivu prestupnika i specijalizovanoj obuci takođe su morali biti prikupljeni neposredno od službenika kroz pisanu anketu.

Treći deo nosi naslov **Rezultati istraživanja i analiza podataka** i sadrži pet poglavlja: sociodemografske karakteristike poverenika, podaci o specijalizovanoj obuci poverenika, broj prestupnika na izvršenju kazne kućnog zatvora, vanredni izveštaj, prisustvo veština efektivnog nadzora u intervjuima poverenika.

Poglavlje **Sociodemografske karakteristike poverenika** čine tri podpoglavlja. U prvom koje se odnosi na polnu pripadnost poverenika konstatauje se da 72% ispitanika iz uzorka čine žene, što je u skladu sa strukturom ukupnog broja zaposlenih u Povereničkoj službi.

U podpoglavlju Profesionalno iskustvo na povereničkim poslovima, ukazuje se da je najbrojnija grupa poverenika (39%) sa iskustvom od 5 do 10 godina, druga po zastupljenosti (33%) je sa

profesionalnim iskustvom u rasponu od 2 do 5 godina, a treća (22%) sa profesionalnim iskustvom većim od 10 godina.

U podpoglavlju Karakteristike poverenika u odnosu na profesionalni profil navodi se da je najzastupljenija profesija specijalni pedagog (33,33%), zatim, psihologa i sociologa (22,22%), socijalni radnik (16,66%) i jedan pravnik.

Poglavlje **Podaci o specijalizovanoj obuci poverenika**, sadrži podatak da je 83% poverenika pohađalo specijalizovanu obuku dok se 17% poverenika izjasnilo da nije pohađalo. U podpoglavlju Period realizacije specijalizovanih obuka prikazani su podaci koji ukazuju na sveobuhvatnu obuku svih zaposlenih tokom 2014 i 2021 godine.

U poglavlju **Broj prestupnika na izvršenju kazne kućnog zatvora** prikazano je da su poverenici iz uzorka tokom 2012. godine, nadzirali izvršenje 1 420 predmeta kazne kućnog zatvora sa i bez elektronskog nadzora. Raspon predmeta i kretao se od 47 do 141. Navedeni podaci upućuju na značajne razlike u broju nadziranih, te je kandidatkinja ukazala na moguće razloge za ovu pojavu.

Poglavlje **Vanredni izveštaj**, čine tri podpoglavlja: recidiv u izvršenju novog krivičnog dela, nepoštovanje programa izvršenja kazne, recidiv prestupnika i nepoštovanje programa izvršenja kazne u odnosu na profesionalni profil službenika. U uvodnom delu poglavlja prikazani su zbirni podaci za ukupan broj vanrednih izveštaja koji su poverenici iz uzorka prosledili sudovima tokom 2012 godine i koji iznosi 126 izveštaja. U prvom podpoglavlju analizirani su podaci u odnosu na činjenje novog krivičnog dela tokom izvršenja kazne kućnog zatvora što čini oko 20% ukupnog broja vanrednih izveštaja. U drugom podpoglavlju analiziraju se podaci o nepoštovanje programa izvršenja kazne kojih je ukupno bilo 107. U trećem podpoglavlju kandidatkinja vrši uporednu analizu recidiva prestupnika i profesije poverenika. Zaključuje da su socijalni radnici, u proseku uputili najveći broj vanrednih izveštaja.

Poglavlje **Prisustvo veština efektivnog nadzora u intervjuima poverenika** čine tri podpoglavlja: Veštine uspostavljanja interpersonalnih odnosa, Veštine strukturiranja ponašanja i Primena veština efektivnog nadzora. U prvom podpoglavlju analizirano je prisustvo indikatora četiri veštine: aranžman intervjuja, kvalitet verbalne komunikacije, kvalitet neverbalne komunikacije i efektivna upotreba autoriteta. Zaključak je da poverenici u visokom stepenu primenjuju veštine uspostavljanja interpersonalnih odnosa. Prikaz rezultata istraživanja ilustrovan je pozitivnim i negativnim primerima iz posmatranih intervjuja. Analizirane su različite situacije i postupanja poverenika u kontekstu navedenih veština, bitnih za dobru praksu ali se istovremeno ukazuje na loše primere i neprofesionalno ponašanje.

U drugom podpoglavlju analizirano je prisustvo indikatora pet veština strukturiranja ponašanja prestupnika: motivaciono intervjuisanje, pro-socijalno modelovanje, model rešavanja problema, kognitivno restrukturiranje i opšta struktura intervjuja. Svih 39 indikatora navedenih veština kandidatkinja je metodično i detaljno opisala sa navođenjem konkretnih primera za lakše

uočavanje tokom složenog procesa tretmana prestupnika. Detaljno i postupno je analizirano prisustvo pojedinačnih indikatora u intervjuima poverenika. Istraživanje je pokazalo da poverenici meri manjoj od 50% primenjuju veštine motivacionog intervjuisanja, pro-socijalnog modelovanja i model rešavanja problema, dok indikator veštine kognitivno restrukturiranje nisu identifikovani. Rezultati za svaku veštinu upoređivani su sa međunarodnim istraživanjima u cilju komparacije dobijenih rezultata i identifikovanja sličnosti, odnosno razlika.

Treće poglavlju čini prikaz i analizu primene devet pojedinačnih veština koji čine veštine efektivnog nadzora, sa 63 indikatora. Rezultati ukazuju da poverenici primenjuju osam veština i 55 indikatora. Srednja vrednost korišćenja indikatora efektivnog nadzora u opserviranim intervjuima je 38 indikatora po pojedinačnom intervjuu. U zaključku prikaza i analize rezultata istraživanja kandidatkinja skreće pažnju na diskontinuitet u primeni dve grupe veština, visok stepen primene veština uspostavljanja odnosa u odnosu na nedovoljnu primenu veština strukturiranja ponašanja, što ne ide u prilog efektivnosti povereničke prakse.

Četvrti deo pod naslovom **Diskusija zaključci i preporuke** čine tri celine: diskusija, zaključna razmatranja i predlozi i preporuke.

U poglavlju **Diskusija**, analizirani su dobijeni podaci u kontekstu provere hipoteza.

U poglavlju **Zaključna razmatranja**, kandidatkinja pravi osvrt na iskustva prakse probacionih modela kako država u kojima su realizovana slična istraživanja i koja se susreću sa sličnim izazovima. Ukazuje na izazove u uslovima ograničavajućih zakonskih normi, uvećanja stope kriminala, očekivanja javnosti i zahtevima za efektivan profesionalni rad.

U poglavlju **Predlozi i preporuke**, kandidatkinja daje konkretne predloge za povećanje efektivnosti Povereničke službe u Republici Srbiji.

Na kraju rada nalazi se poglavlje **Literatura**, koje čini spisak bibliografskih jedinica korišćenjih tokom izrade doktorske disertacije.

U odeljku **Prilozi** priloženi su istraživački instrumenti korišćeni tokom istraživanja: upitnik za poverenike i kontrolna lista intervjua, kao i pisane izjave saglasnosti za učestvovanje u istraživanju za poverenike i prestupnike.

V

OSTVARENI REZULTATI I NAUČNI DOPRINOS

Doprinos doktorske disertacije je višestruk i može se podeliti na: društveno-naučni i aplikativni. Koristeći verifikovane instrumente, kandidatkinja ukazuje na prisustvo, odnosno odsustvo veština korektivne prakse u radu poverenika i njihov uticaj na pojavu recidiva. Nesumnjivo dokazuje da je recidiv veći kod prestupnika koje nadziru službenici koji u potpunosti ne primenjuju veštine efektivnog nadzora, što ima značajan naučni i stručni doprinos. Kroz detaljan prikaz rada

Povereničke službe i veštine koje službenici treba da poseduju obogaćuje se naučni fond u ovoj oblasti.

Značajan naučni doprinos ogleda se i u činjenici da je ovo prvo sveobuhvatno istraživanje ove vrste realizovano u Republici Srbiji. Shodno tome, dobijena saznanja imaju izuzetne praktične implikacije za unapređenje rada Povereničke službe. Rezultati doktorske disertacije mogu biti osnova za unapređenje prakse i postizanja želejnih efekata u smislu razvoja prosocijalnog ponašanja i smanjenja recidivizma.

Kandidatkinja argumentovano povezuje principe i vrednosti socijalnog rada sa sadržajem i ciljevima primene vanzavodskih sankcija i mera, čime ukazuje na neophodnost većeg prisustva ovih diskursa u obrazovanju i stručnom usavršavanju socijalnih radnika.

Konačno, rezultati istraživanja mogu se sagledati i kao stvaranje osnove za uporedne analize praksi zemalja u okruženju i dodatno obogaćivanje fonda naučnih i stručnih znanja.

VI ZAKLJUČAK

Komisija konstatuje da je doktorska disertacija pod naslovom “**Primena veština efektivnog nadzora u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera**” urađena u skladu sa usvojenom Prijavom i odobrenjem Nastavno-naučnog veća Fakulteta političkih nauka, te da je rezultat samostalnog rada kandidatkinje. Disertacija je podeljena u logički koherentne celine, pisana je razumljivim, jedostavnim i stručnim jezikom. Profesionalno iskustvo i bibliografija kandidatkinje ukazuju na poznavanje oblasti, što je i dokazano u doktorskoj disertaciji.

Predmet, ciljevi i hipotetički okvir istraživanja su jasno definisani a metodologija je primerena predmetu i ciljevima istraživanja i usklađeni sa savremenim pristupima istraživanja praksi sprovođenja sankcija i mera u zajednici.

Teorijski okvir nudi jasnu argumentaciju za razumevanje Koncepta Osnovnih veština korektivne prakse i značaja socijalnog rada za njegovu primenu. Kroz nalaze, diskusiju i zaključke jasno i argumentovano se prikazuje prisustvo, odnosno odsustvo veština efektivne prakse u radu Povereničke službe i njihov uticaj na pojavu recidivizma, što predstavlja značajan doprinos u oblasti i razumevanju probacione delatnosti, ali i prakse socijalnog rada, na kojoj se ova oblast temelji.

Praktični doprinos istraživanja odnosi se i na definisanje konkretnih preporuka za unapređenje Povereničke službe i profesionalnog razvoja poverenika.

Na osnovu svega navedenog, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Univerziteta u Beogradu, Fakulteta političkih nauka, da usvoji referta o završenoj doktorskoj disertaciji

kandidatkinje MA Danijele Ristić “**Primena veština efektivnog nadzora u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera**”, te formira Komisiju za javnu odbranu u istom sastavu.

U Beogradu, 18.05.20216.

Komisija

Dr Ivana Stevanović
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

Prof. dr Dragana Stöckel
Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Doc. dr Violeta Marković
Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka